

ČESKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÝCH VĚD

Těšnov 65/17, 117 05 Praha 1, tel.: +420 221 812 400, e-mail: cazv@cazv.cz, www.cazv.cz

Výzkum v rostlinné výrobě

Rostlinná výroba je pojem tak starý jako zemědělství samo. Její počátky spadají do doby, kdy lidé přestali být jen lovci a sběrači, ale začali být chovateli a pěstiteli, byť zprvu třeba jen primitivními rozchazovacími semeny. Od té doby můžeme také datovat počátky výzkumu, lze-li tak nazvat převážně využívání nabytých zkušeností. Později, a to již ve starém Římě, se začala například využívat hnojiva (popel, vápenec). Výzkum v takové podobě, jak si ho dnes dokážeme představit, datujeme až do počátku devatenáctého století.

Tento výzkum se týkal zpracování půdy, střídání plodin, rajonizace a počátku šlechtění a využívání odrůd. Netrvalo dlouho a začala se uplatňovat minerální hnojiva a způsoby ochrany rostlin, současně za prudkého rozvoje šlechtění všech kulturních plodin. S nástupem a zdokonalováním mechanizace se od základu změnila příprava a ošetřování půdy i sklizeň a skladování produktů. To vše vyvíjelo ohromný tlak na výzkum, na tvorbu nových poznatků a jejich uplatňování v praxi. V první polovině minulého století byl daleko úspěšnější ten zemědělec, který dokázal držet se neustálými inovacemi v rostlinné výrobě krok, a to při konzervativním sedláckém myšlení nebylo jednoduché.

V té době byla založena řada zemědělských výzkumných stanic a ústavů, ať již s obecnou působností (Moravský zemský výzkumný ústav zemědělský v Brně, 1905) nebo úzce specializovaných (Výzkumný ústav bramborářský v Havlíčkově Brodě, 1923).

Když v současné době nejsme svědky tak zásadních změn, význam výzkumu v oblasti rostlinné výroby není nikterak menší. Šlechtění odrůd ještě nikdy nebylo tak intenzivní jako v současné době, nové a měnící se podmínky prostředí vytváří tlak na stále nové technologie pěstování a ochrany rostlin, včetně systémů zpracování půdy, výživy, hnojení, přípravy na sklizeň, vlastní sklizeň a posklizňové úpravy a skladování. Novým fenoménem konce minulého století i současnosti je ochrana životního prostředí a legislativní zásahy do systémů hospodaření.

V následujícím přehledu uvádíme vybrané poznatky, výsledky současného výzkumu výzkumných organizací a univerzít v působnosti členů Odboru rostlinné výroby ČAZV.

Univerzitní výzkum

Česká zemědělská univerzita v Praze dlouhodobě rozvíjí tradici špičkového pracoviště v oblasti výživy rostlin. Důkazem toho jsou i výsledky projektu NAZV QH81202 Dynamika transformace síry v půdě různých S frakcí a jejich význam z hlediska prognózy hnojení plodin sírou. Jako nejvhodnější lze na základě získaných výsledků doporučit stanovení síry ve vodném výluhu. Dlouhodobá aplikace NPK nebo samotného dusíku v minerální formě bez přidávky síry vedla ke snížení obsahu minerálního, zejména vodorozpuštěné síry v půdě pod úroveň kontrolní nehnojené varianty. Aplikace minerálního hnojiva se sírou zvyšuje obsah mobilní S v půdě a následně i výnos pěstovaných plodin.

Výsledky řešení projektu jsou zapracovány do metodiky Využití analýz frakcí minerální síry v půdě k optimalizaci hnojení.

Vedle všech základních témat, které obor rostlinné výroby přináší, se věnují na České zemědělské univerzitě ve spolupráci s VŠÚO Holovousy s. r. o. a Ovocnářskou unií ČR i speciálními otázkami, jako je například projekt NAZV QH81142 Sloupcové jabloně s odolností proti chorobám. Nejdůležitějším praktickým výstupem tohoto projektu je registrace dvou odrůd jabloní se sloupcovým typem růstu. Jedná se o odrůdu Herald a Cumulus. Obě odrůdy jsou rezis-

a jarního ječmene z hlediska odolnosti schopnosti, tvorby výnosu a architektury porostu byla vyhodnocena časová dynamika tvorby výnosových prvků. Z výsledků lze vyvodit závěr, že pomocí měření spektrální odrazivosti a vyhodnocení vegetačních indexů na listovém patře, které vykazuje nejvyšší citlivost, lze výrazně zvýšit přesnost odhadu výživného stavu, výnosu či kvalitativních parametrů zrna.

Potravinářské využití

Výzkumný ústav rostlinné výroby, v. v. i., v Praze-Ruzyni má již svým zaměřením ve vlnu pokrytí velké části vý-

s bezpluchým typem zrna poskytuje odrůda AF Lucius vyšší výnos zrna, zejména díky kratšímu stéblu a s tím související střední až vyšší odolností k poléhání. K dalším přednostem patří střední odolnost vůči původcům houbových chorob, zejména cenná je střední až vyšší odolnost proti napadení fuzárií. Rovněž byla do registračních zkoušek ÚKZÚZ přihlášená odrůda s označením KM 2084, u níž je zvýšen obsah beta-glukanů v zrně (až asi o 30 %). Tato odrůda je od roku 2014 navržena k registraci pod názvem AF Cesar. Praktické využití českého bezpluchého ječmene pro výrobu ječných pekařských výrobků začíná realizovat v praxi například firma SEMIX PLUSO, spol. s r. o., jejíž směs pro pekaře určená k výrobě Beta-chleba s ječmenem a buleky s názvem Ječmánek, obohacená celozrnnými inkluzemi ječmeneho zrna, rezultuje až v šestnásobné zvýšení obsahu požadovaných beta-glukanů v hotových výrobcích v porovnání s pečivem na bázi čisté pšeničné mouky.

Půda a osivo

Zemědělský výzkum, spol. s r. o., Troubsko se věnuje nanejvýš aktuální problematice současnosti – erozi půdy. Na základě řešeného projektu NAZV č. QH72039 Stanovení stupně degradačních změn v půdě vlivem antropogenní činnosti v souvislosti s pěstováním plodin bylo během pětiletého období zjištěno, že vliv technologie zpracování půdy orbou má určité chemické a biologické vlastnosti půdy. Naznačily to i výsledky výnosů pěstovaných plodin, a to na třech sledovaných lokalitách v různých výrobních oblastech s odlišnými půdními typy. Nejvyšší výnosy byly zjištěny u bezorebného zpracování půdy. Vedle toho je ve společnosti Zemědělský výzkum, spol. s r. o., Troubsko pozornost soustředěna i na ekologické zemědělství a produkci bioosiv. Nezbytným předpokladem pro rozvoj ekologického zemědělství je zajištění dostatečného množství osiva v biokvalitě. Zatímco u semenářství obilnin a luskovin se pěstitelské postupy příliš neliší od běžné produkce, u jetelovin, trav a meziplodin je semenářství značně odlišné od standardní technologie. V rámci řešení projektu Výzkum metod a technologických postupů zvyšujících výnos a kvalitu osiv vybraných druhů trav, jetelovin a meziplodin v ekologickém zemědělství (projekt NAZV QI101C167) byly vypracovány technologické postupy pěstování vybraných meziplodin a jílku mnohokvětého jednoletého na semeno. Certifi-

Jedna z projektů, který řešili ve Výzkumném ústavu bramborářském v Havlíčkově Brodě, bylo posílení konkurenceschopnosti pěstitelů brambor produkci hlíz s vyšší spotřebitelskou jakostí
Ilustrační foto David Bouma

tentní vůči strupovitosti a padlím trpí jen málo. Během řešení projektu byla zpracována řada metodik zaměřených na praktickou aplikaci molekulárních markerů ve šlechtění jabloní.

Mendelova univerzita v Brně se mimo jiné zaměřuje na kvalitu rostlinných produktů. V rámci projektu NAZV QI111B044 Komplexní strategie pro minimalizaci negativního dopadu infekce toxikogenními houbami r. *Fusarium* v obilkách a odvozených produktech byla vyvinuta a optimalizována metodika identifikace a kvantifikace nejvýznamnějších druhů rodu *Fusarium* v obilkách kukuřice seté a ječmene setého pomocí molekulárně-biologické metody založené na qPCR. Součástí metodiky je uvedení protokolu pro rychlou izolaci DNA sledovaných patogenů přímo z obilke obilnin bez předchozí mikrobiologické kultivace. Metodika byla vypracována a následně byla využívána v průběhu řešení více projektů, které byly řešeny na pracovišti Ústavu pěstování, šlechtění rostlin a rostlinolékařství AF MENDELU v Brně.

V dalším projektu se na Mendelově univerzitě v Brně věnovali Zlepšení využití odrůdového potenciálu obilnin na základě časové a prostorové analýzy spektrálních charakteristik porostu (NAZV QI111A133). U kontrastních genotypů ozimé pšenice

z kukuřice v oblasti rostlinné výroby. Při řešení výzkumného zájmu MZE0002700604 Udržitelné systémy pěstování zemědělských plodin pro produkci kvalitních a bezpečných potravin, krmiv a surovin bylo dosaženo nemalých úspěchů. Na mezinárodní zemědělské výstavě Techagro byl v roce 2010 oceněn hlavní cenou Grand Prix nový technologický postup při zakládání porostů zemědělských plodin s aplikací hnojiva UREA^{tabi} přímo k osivu při setí do pásů s využitím secích strojů EXCELENT Premium. Novost a přínos technologie spočívá v originálním řešení plošného setí variabilních poměrů osiva a hnojiva UREA^{tabi}, které může být aplikováno v dávkách 20 až 80 kg N/ha společně s osivem bez rizika poškození rostlin.

Ve společnosti Agrorest fyto, s. r. o., v Kroměříži se intenzivně zabývali nutriční hodnotou, a to například v projektech NAZV QI91B095 Studium a charakterizace zrnin s vysokou nutriční hodnotou pro speciální pečárské a pečivářské využití a QI91B095 Zlepšení kvality zrna ječmene využitím donorů diferencovaného obsahu přírodního látky s ambivalentním nutričním účinkem. V roce 2009 byla registrována odrůda AF Lucius, prvního domácího bezpluchého ječmene jarního. V porovnání se zahraničními odrůdami

kované metodiky shrnující dosažené poznatky jsou k dispozici na webových stránkách řešitelských pracovišť.

Ve společnosti Agritec Plant Research s. r. o. v Šumperku se více než 15 let zabývají výzkumem a šlechtěním kmínu kořenného, který patří mezi nejpěstovanější rostliny ze skupiny LAKR na území České republiky. Odrůda kmínu Aprim je první registrovanou odrůdou kmínu se zkrácenou délkou vegetační doby v České republice. Více než desetiletou šlechtitelskou práci se podařilo získat odrůdu kmínu, jejíž předností je zejména kratší vegetační doba proti stávajícím odrůdám při zachování výnosu nažek (semen) a obsahu sílice v nažkách.

Prezentace výsledků šlechtění byla umožněna i díky projektu OP VK Z1.07/2.3.00/35.0013 Partnerství pro podporu popularizace VaV a další vzdělání v oblasti popularizace transferu technologií v oblasti zemědělství, potravinářství a bioenergetiky.

Výzkumný a šlechtitelský ústav ovocnářský, s. r. o., v Holovousích se vedle již zmiňovaných aktivit ve šlechtění jabloní, ale i třešní a slivoní věnuje tradičně problematické integrované systému pěstování ovoce. V rámci řešení řady projektů NAZV, např. QH92179 – Zvýšení účinnosti integrované ochrany jaderovin proti komplexu škodlivých činitelů zaváděním biologických prostředků a podporou biodiverzity agroekosystémů sadů a navazujících projektů, byly vydány směrnice, které definují obecné platné zásady pro integrovanou produkci ovoce pro pěstitele v ČR. Ovoce produkované podle uvedených zásad a pravidel smí být označeno jako ovoce pěstované v režimu integrované produkce.

Ve výzkumné organizaci OSEVA PRO s. r. o., Výzkumná stanice travinářská Rožnov-Zubří, byla v rámci projektu NAZV QI111C016 Navrhnout nové postupy údržby trvalých travních porostů v LFA minimalizací hygienických rizik spojených s výskytem alergenních mikroorganismů především z rodu *Fusarium* řešena otázka, jaký vliv má poškození obalové fólie na kvalitu vyrobené jetelotravní senáže. V případě, kdy dojde např. poškození obalu a zatékání vody do senážního balíku, byl prokázán silně negativní vliv biotických a abiotických činitelů na výsledné kvalitativní parametry senáže. Zejména ve svrchních vrstvách poškozených balíků byl pozorován rozvoj nežádoucí aerobní mykoflóry (včetně fuzárií) a s tím spojený výrazně vyšší obsah mykotoxinů v krmivu (DON, FUM). Zároveň také vlivem poškození docházelo ke snížení obsahu volných a celkových fytoestrogenů v krmivu. Také senzorké a kvalitativní hodnocení poškozené senáže jasně prokázalo, že takto vyrobené krmivo neodpovídá parametry stanoveným požadavkům a bylo klasifikováno jako zdravotně závadné a nezkrmitelné a v žádném případě by nemělo být hospodářskými zvířaty konzumováno. Cílem projektu NAZV QH 72151 Ovlivňování biodiverzity hmyzu v krajině různými způsoby zemědělského využití půdy a zemědělskými technologiemi se zaměřením na škůdce trav a jetelovin a jejich bioregulátory bylo sledování a hodnocení hmyzích společenstev v různých systémech

hospodaření se zaměřením na variabilitu hmyzích škůdců a jejich bioregulátorů v travních a jetelových porostech. Na základě výsledků řešení projektu byla vydána Metodika hodnocení biodiverzity hmyzu v travních a jetelových porostech. Metodika uvádí nové výsledky a poznatky v oblasti biodiverzity hmyzu v travách a jetelovinách, které jsou zcela novátorské a významným způsobem obohacují daný obor. V rámci řešení projektu byly získány i nové poznatky o možnostech regulace parazitární běloklasosti trav. Cenným přínosem projektu bylo i zjištění výskytu několika druhů hmyzu dosud v ČR neznámenaných i objevení jednoho dosud nepopsaného druhu rodu *Tachydromia*.

Bramborářský výzkum

Ve Výzkumném ústavu bramborářském, s. r. o., Havlíčkův Brod byla řešena řada projektů povahy geneticko-šlechtitelské a technologické. Na základě řešení výzkumného záměru MSM 6010980701 Molekulární a technologické základy produkce kvalitních brambor se podařilo uplatnit Patent 303801 Reakční směs pro molekulární detekci viroidu vřetenovitosti hlíz bramboru pomocí kvantitativní RT-PCR. Viroid vřetenovitosti hlíz bramboru (PSTVd) je závažným karanténním viroidním onemocněním bramboru.

Přibližně polovina obyvatel České republiky spadá do rozmezí silného deficitu selenu v krevním séru. U těchto osob je pak zvýšené riziko onemocnění zejména kardiovaskulárními chorobami a rakovinou. Je proto nezbytné zvýšit nedostatečný denní příjem selenu. Řešení projektu NAZV 1G46058 Posílení konkurenceschopnosti pěstitelů brambor produkci hlíz s vyšší spotřebitelskou jakostí hledalo řešení v možnostech aplikace selenu k bramborám. Hlavní snahou bylo stanovit optimální množství dodaného selenu a formu jeho aplikace tak, aby nedocházelo k výraznému negativnímu ovlivnění výnosotvorných prvků. Současně by tato vhodná aplikace selenu měla vést k dostatečnému zvýšení obsahu selenu v hlízách. Jako vhodnější a výrazně levnější byly aplikace seleńičitanu na list v průběhu vegetace. Zajímavou alternativou je i možnost aplikace selenu jako součásti virescentního foliárního hnojiva s obsahem selničitelného sodného. Vývoj tohoto nového hnojiva byl jedním z výstupů našich pokusů. Významným výstupem bylo vytvoření uplatněné certifikované metodiky s názvem: Fortifikace brambor selennem z hlediska produkce hlíz s vyšší spotřebitelskou jakostí.

Projekt NAZV QI101A184 Technologie pěstování brambor – nové postupy šetrné k životnímu prostředí, řeší možnosti zavedení integrovaného systému pěstování konzumních brambor po vzoru obdobných systémů fungujících i ovoce, zeleniny a vinné révy. Byla dosažena řada významných poznatků, které jsou v současné době koncentrovány do podoby pěstitelských zásad a je snaha je uplatnit na MZe ve stejném režimu jako již zmiňované fungující a podporované systémy u ovoce, zeleniny a vinné révy.

Ing. Jaroslav Čepel, CSc.,
předseda odboru rostlinné výroby ČAZV